

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 29.0.2018 ✓Accepted/Kabul: 30.04.2018

DOI: 10.30794/pausbed.410976

Araştırma Makalesi/ Research Article

Ağırman, F. (2018). "Hobbes Ve Rousseau'nun Devlet Kuramlarında Doğa Durumu" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 32, Denizli, s.115-120.

HOBBS VE ROUSSEAU'NUN DEVLET KURAMLARINDA DOĞA DURUMU

Ferhat AĞIRMAN*

Özet

Thomas Hobbes ve Jean-Jacques Rousseau, devleti toplumsal sözleşmenin bir ürünü olarak tasvir ederler ve devleti doğal ya da organik bir yapı olarak nitelendiren klasik devlet anlayışı geleneğinden ayrılırlar. Devletin nasıl ortaya çıktığı, ya da devleti gerekli kılan zeminin ne olduğunu açıklamak için ise, "doğa durumu" tasarımına başvururlar. Hobbes ve Rousseau devletin kökenini açıklamak için aynı stratejiyi izlemiş olmalarına karşın, farklı devlet anlayışları koyarlar. Bunun en temel sebebi ise, ikisinin doğa durumundaki yaşama ilişkin farklı görüşler sunmasıdır. Bu çalışmanın amacı, bu iki düşünürün doğa durumuna ilişkin analizlerini karşılaştırmak ve bu analizlerin onların devlet kuramındaki etkisini ve rolünü ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Hobbes, Rousseau, Doğa durumu, Sosyal kontrat, Devlet teorileri.*

STATE OF NATURE IN HOBBS AND ROUSSEAU'S THEORY OF NATURE

Abstract

Thomas Hobbes and Jean-Jacques Rousseau describe the state as a product of social contract and they diverge from the tradition of classical appreciation, which treats the state as a natural or organic structure. In order to explain how the state emerged, or what the state is required for, it refers to the design of "the state of nature". While Hobbes and Rousseau have followed the same strategy to explain the origins of the state, they put forth different state understandings. The main reason for this is that they both present different views on the life in the nature of state. The purpose of this study is to compare the two philosophers' analyses about the state of nature and to reveal the influence and role of these analyses in their state theory.

Key words: *Hobbes, Rousseau, The state of nature, Social contract, Theories of state.*

GİRİŞ

Modern devlet anlayışının iki önemli temsilcisi olan Thomas Hobbes ve Jean-Jacques Rousseau, devleti insanların ortak çıkarları doğrultusunda bir araya gelip kurdukları bir yapı olarak resmederler. Hobbes ve Rousseau'nun devlet kuramları, ortaya koydukları doğa durumu tasarımı etrafında şekillenir. Doğa durumu, devletin, hükümetin ve yasaların olmadığı bir yaşamı simgeler. İnsanların böylesi bir durumdaki koşulları ise, devletin niçin gerekli olduğuna ya da insanların niçin egemen güç altında toplanıp boyun eğdiklerine ışık tutar.¹ Doğa durumu, devletin gerekliliğini göstermekle beraber yönetim şeklinin ne olması gerektiğine dair ipuçları da sunar. Örneğin, Hobbes'un doğa durumuna ilişkin sunduğu karamsar tablo, yalnızca devletin huzur ve barış için gerekli

*Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, DENİZLİ.

e-posta: fagirman@pau.edu.tr (orcid.org/0000-0003-1553-7495)

1 Hobbes ve Rousseau'nun doğa durumu tasarımından hareketle devletin kökenini açıklamaları, insanın siyasal bir bütünün parçası olmaya zorlanmış bir varlık olduğunun göstergesi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Hobbes ve Rousseau, insanın onu toplumsal yaşama sürükleyen doğal bir içgüdüye sahip olduğunu ileri süren ve devleti bu doğal isteklerin sonucu oluşan doğal bir yapı olduğunu savunan Aristotelesçi yaklaşım ya da klasik devlet anlayışından ayrılırlar. Buna karşın, birçok yorumcu Aristoteles'in bazı söylemlerinin devletin doğal bir varlıktan ziyade doğal olmayan bir varlık olduğunu ima ettiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla bu yorumculara göre, Hobbes ile Rousseau'nun temsil ettiği modern devlet anlayışı ile Aristoteles'in devlet anlayışı arasındaki temel farklardan biride ortadan kalkmıştır. Bu tartışmaya ilişkin detaylı bir inceleme için bkzn. Adriel M. Trott, *Aristotle on the Nature of the Community*, Cambridge University Press, Cambridge. 2013.

bir yapı olduğunu kanıtlamakla kalmaz, aynı zamanda egemen gücün mutlak olması gerektiğine de işaret eder. Hobbes'un aksine, Rousseau doğa durumunu daha iyimser ve pozitif bir şekilde karakterize eder. Bu bağlamda, Hobbes'ta devlet ve siyasal topluma geçiş, kötünden iyiye doğru bir gidişi simgelerken, Rousseau'da devlet ve siyasal yaşam insanın yozlaşmasının nedeni olarak karşımıza çıkar. Hobbes ve Rousseau'nun devlet kuramlarının ve ikisinin hangi açılardan farklılaştığının yeterince anlaşılabilmesi için, öncelikle ortaya koydukları doğa durumu tasarımlarının anlaşılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, Hobbes ve Rousseau'nun doğa durumuna ilişkin görüşlerini serimlemek ve bu görüşlerin onların devlet kuramını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, Hobbes'un doğa durumuna ilişkin görüşler irdelenecektir. İkinci bölümünde ise, Rousseau'nun doğa durumu tasarımı ele alınıp açıklanacaktır.

I. Hobbes: Doğa Durumu

Leviathan'da Hobbes devlet ya da egemen bir güç altında toplanmayan insanların karşı karşıya kalacağı durumu tasvir eder.

Devlet olmadıkça herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Buradan şu açıkça görülür ki, insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler ve bu savaş herkesin herkese karşı savaştır. Çünkü savaş sadece muharebeden ve dövüşme eyleminden ibaret olmayıp; mücadele etme iradesinin yeterince bilindiği bir zaman süresinde oluşur: dolayısıyla, savaşın doğasında zaman kavramı, havanın doğasındaki gibi düşünülmelidir. Nasıl kötü havanın doğası bir veya iki yağmur sağanağından ibaret olmayıp, birçok günlerin eğiliminden oluşursa: savaşın doğasında, çarpışma eyleminden ibaret olmayıp, tersine bir güvencenin bulunmadığı, çarpışmaya yönelik kesinleşmiş eğilimden oluşur. Bunun dışındaki bütün zamanlarda barış vardır.²

Doğa durumu, Hobbes'un ifadesiyle, herkesin herkesle sürekli bir savaş ve çatışma içinde olduğu bir durumdur. Ancak, bu savaş hali insanların sürekli bilfiil, gerçek bir savaş durumunda oldukları anlamına gelmemektedir. Çünkü Hobbes'a göre savaş, yalnızca fiili çarpışmayı ya da fiziksel mücadeleyi içermez. İnsanların savaşın ya da çatışmanın çıkmayacağına dair herhangi bir güvencelerinin olmaması ve dolayısıyla her an olası bir savaş çıkabileceğinin bilincinde olmaları da savaşın doğasında vardır. Hobbes bunu kötü hava analojisiyle açıklamaya çalışır. Nasıl ki hava kötü olduğunda her an aralıksız yağmur yağmıyorsa, aynı şekilde savaş halinde her zaman çarpışma olacağı anlamına gelmez. Bununla birlikte, Hobbes çarpışmanın yaşanmadığı anlarda barışın varlığından bahsetmenin mümkün olduğunu söyler. Ancak, nasıl ki yağmuru yağmadığı anlarda hava hal kötüye, çarpışmanın olmadığı anların barış anı olarak nitelendirilmesi de savaşın tamamen bittiği anlamına gelmez. Hobbes için, savaş hali doğa durumunda her daim mevcut olan bir olgudur.

Devletin ve yasaların güvencesinin olmadığı bir ortamın kargaşa ve çatışmaya zemin hazırlayacağı makul bir görüş olsa da, bu görüşün bir varsayımdan daha fazlası olması için temellendirilmesi gerekir. Hobbes bunu insanların doğuştan eşit olduğu kabulünden hareketle temellendirmeye çalışır. Ancak, söz konusu eşitlikten kastedilen insanların mutlak anlamda aynı fiziksel ve zihinsel kapasitelere sahip olduğu değildir. Bazıları fiziksel olarak daha güçlü ve daha hızlı; bazıları daha yavaş ve daha zayıf; bazıları daha zeki ve daha kurnazdır. Bu farklılıklar listesine daha birçok şey eklenebilir. Fakat tüm farklılıklara rağmen, Hobbes insanların arasında bir eşitlik durumu olduğunu düşünür. Çünkü "iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir".³ Biri diğerinden fiziksel olarak daha güçlü olmasına rağmen, zayıf olan kişinin diğerine göre daha zeki ve kurnaz olması aradaki farkın kapanmasına ve güçlerin dengelenmesine neden olur. Hobbes'un deyişiyle, zeki fakat zayıf olan birisi fiziksel olarak daha güçlü ve çevik olanı öldürebilir.⁴ Dolayısıyla, insanların farklı bedensel ve zihinsel yetilere sahip olması onlar arasında bir eşitsizlik yaratıyormuş gibi gözükse de, doğa insanlara bu eşitsizliğin üstesinden gelme olanakları sağlayarak bir denge durumu oluşturur.

İnsanlar arasındaki doğal eşitlik, onları istediklerini elde etme ya da amaçlarına ulaşma şansının eşit olduğunu

² Thomas Hobbes, Leviathan, (çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 94.

³ Thomas Hobbes, a.g.e., s. 92.

⁴ Jonathan Wolf, Hobbes'un doğal eşitlik nosyonunu alışlagelmiş dışında bir amaç için kullandığını ileri sürer. Söz konusu nosyon, genellikle, insanlara eşit muamele edilmesi gerektiğini temellendirmek için kullanılır. Ancak, Wolf'un vurguladığı üzere, Hobbes eşitlik kavramını insanlar arasındaki savaşın kaynağı olarak tanımlar. (bknz. An Introduction to Political Philosophy, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 11). Bu bağlamda, Hobbes'un yaklaşımının orijinal bir yaklaşım olduğu savunulabilir. Ancak, Charles Erdvard Meriam, tam aksini iddia eder. Ona göre, Hobbes'un insan, doğasına ilişkin çizdiği karamsar tablo ve doğa durumunu savaş hali olarak tasvir etmesi, ona özgü bir görüş değildir. Ona göre, benzer görüşleri skolastik düşüncede de bulmak mümkündür. (bknz. "hobbes's Doctrine of the State of Nature", Proceedings of American Political Science Association, 3, 1906, s.152-3).

inanmaya iter. Ancak, her şeyin herkese yetecek ölçüde bulunmaması ve insanların aynı şeyleri arzulamaları, insanların birbirleriyle çekişmelerine ve hatta düşman olmalarına neden olur. Bu da doğal olarak insanlarda hayatları da dâhil olmak üzere sahip oldukları her şeyi kaybetmeme korkusu doğurur ve insanlar arasında bir güvensizlik ortamı yaratır. İnsanların birbirine olan güvensizliği ise savaşa zemin hazırlar. Çünkü herkesin herkesi potansiyel bir düşman görmesi ve kendi varlığını devam ettirmek istemesi, onları kendileri “için tehlikeli olabilecek kadar büyük başka bir kuvvet kalmadığını görünceye kadar, cebren veya hileyle, olabildiği kadar çok insanı hâkimiyetine almasına”⁵ sevk eder. Bununla birlikte, insanlar başkaları karşısında kendi değerlerini yükseltmek için savaşırlar. Bu aynı zamanda, kendi varlıklarını sürdürmeleri ve korumaları için de gereklidir. Çünkü başkaları tarafından zayıf ya da aşağı görülme, kendi güvenliklerine bir tehdit teşkil eder. İnsanlar genelde kendilerinden zayıf gördükleri kişilere saldırmaya meyillidirler, çünkü onları kolay hedef olarak görürler. Bu bağlamda, insanlar kendilerini hor görenlere saldırarak güçlerini ispatlamaya çalışır. Bu güç gösterisi diğer insanlara da bir uyarı niteliği taşır. Başkalarını yenerek, gücüne güç katan birisi kolay bir hedef olmadığını gösterir.

Hobbes’un insanın doğasından hareketle betimlediği doğa durumu, insanlar arasında savaşın çıkmasında etkili olan üç temel nedene işaret eder. Bunlar; rekabet, güvensizlik ve şan, şereftir. İlki insanları “kazanç” sağlamak ve istediklerini elde etmek için savaşıma iterken, ikincisi kendi varlıklarını koruma ve güvenliklerini sağlamak için, üçüncüsü ise “şöhret” için savaşa sürükler.⁶ Bu bağlamda, ilki, başkalarının sahip olduklarını ele geçirmek için şiddet kullanmayı gerekli kılar; ikincisi ise insanların kendilerini dış tehditlere karşı savunmak için şiddet kullanmalarını gerekli kılar; üçüncüsü ise, başkaları tarafından herhangi bir küçümseyici ya da aşağılayıcı hareket karşısında şiddet kullanmaya sevk eder.

Bu savaş halini ve şiddeti durduracak yetkin gücün ya da yasaların olmayışı, insanların sürekli ölüm korkusuyla yaşamalarına ve insanın “yalnız, yoksul, kötü, vahşi”⁷ bir varlık olmasına neden olur. Sürekli kaostan ve çatışmanın hakim olduğu böyle bir ortamda, ne sanatsal faaliyetten, ne denizcilikten, ne ticaretten, ne tarımdan bahsetmek mümkündür. Çünkü insanların birbirine olan güvensizliği yalnızca savaşa zemin hazırlamaz; aynı zamanda üretimi ve düzenli bir yaşamı da imkânsız kılar. Sonuç olarak, doğa durumu insanın içinde bulunabileceği en kötü durumdur. İnsanı bu duruma sokan kendi doğası olmakla beraber, insanın bu durumdan kurtulmasını sağlayacak olan da yine kendi doğasına özgü niteliklerdir. İstek ve arzu sahibi olmasının yanı sıra akıl sahibi bir varlık olarak insan, bu savaş durumunun kendi hayatını da tehdit ettiğinin farkındadır. Dolayısıyla, kendi yaşamını güvence altına almak için barışçıl bir ortam inşa etmenin yollarını arar. Hobbes, aklın insanların uzlaşmaya varacakları en uygun barış koşullarını göstereceğini savunur. Bu koşulları ise “doğa yasaları” olarak nitelendirir. Doğa yasaları, “akılla bulunan ve insanın kendi hayatı için zararlı veya hayatını koruma yollarını azaltıcı olan şeyleri yapmasını yasaklayan veya insanın hayatını en iyi şekilde koruyabileceğini düşündüğü” ilke ya da genel kurallardır.⁸ Ancak, bu noktada akla gelen ilk soru, bu yasaların yeterince bağlayıcı olup olmadıkları ve her insanın bu yasalara uyup uymayacağıdır. Hobbes’un bu soruya cevabı şudur:

...doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bir taraf tutmaya, kibreye, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duyularımıza aykırıdır. Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez. Dolayısıyla, doğa yasalarına rağmen (bu yasalara uyulmak istendiğinde ve güvenlik içinde uyulması mümkün olduğunda) kurulu bir iktidar yoksa veya bu iktidar güvenliğimiz için yeterince büyük değilse; herkes, bütün diğer insanlara karşı korunmak için, kendi gücüne ve kurnazlığına dayanacak ve üstelik bunu meşru olarak yapabilecektir.⁹

Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere, kalıcı bir ortamı sağlamak için asıl gerekli olan egemen bir güçtür. Egemen bir gücün yokluğunda, doğa yasaları gerekli barış ortamını sağlamada yetersiz kalırlar. Hobbes, bu gücün mutlak ve tek bir kişiye ait olması gerektiğini savunur.¹⁰ Böylece, insanları ortak çıkarları doğrultusunda tek bir iktidar altında toplamaya iten ve devletin ortaya çıkmasını sağlayan unsurda gün yüzüne çıkmış olur. Bu unsur, Hobbes’un ifadesiyle “bireysel güvenlidir”.¹¹

II. Rousseau: Doğa Durumu

5 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 93.

6 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 94.

7 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 93.

8 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 96-97.

9 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 127.

10 Hobbes’un egemenliğin nasıl elde edileceğine ve egemenin gücüne ve yetkisine ilişkin görüşleri için bkz. Önder Kulak, “Thomas Hobbes”, *Siyaset Felsefesi Tarihi*, (editör: Ahu Tunçel & Kurtul Gülenç), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014, s. 225-28.

11 Thomas Hobbes, *Leviathan*, s.127

Hesiodos'un "işler ve güçler" adlı şiirinde insanlığın altın çağı olarak tabir ettiği çağ,¹² uygarlığa geçiş olarak nitelendirilen toplumsal düzenin bir simgesi olarak alınabilir. Bu, aslında 17. Ve 18. yüzyıllarda aydınlanma düşünürleri arasında yaygın olan Ortodoks görüştür. Buna karşın, Rousseau'ya göre doğal yaşama hali insanlığın altın çağı olarak nitelendirilebilir. Aydınlanma döneminin aykırı kişiliği olarak kabul edilen Rousseau'nun farklılığı burada da kendini belli eder. Rousseau'ya göre, uygarlık ve toplum insanı köleleştirir ve zincirlere vurur.¹³ Öte yandan, doğa durumunda insan hem özgür hem iyi hem de mutludur.¹⁴

Rousseau'ya göre, insan doğa durumunda ne aklını kullanmaya ne konuşma yetisine nede ahlak duygusuna gereksinim duyar. Doğa durumundaki insan, yeme-içme, hayatta kalma, acıdan kaçma, hazın peşinden gitme gibi basit dürtülerin kontrolü altındadır. Bu bağlamda, insan vahşi bir hayvandan farkıdır. Tek amacı yiyecek bulma, uyku ya da dinlenme gibi fiziksel ihtiyaçlarını gidermek olan insanın bilgi elde etmek ya da ufkunu genişletmek gibi bir gayesi yoktur. Onda herhangi bir araştırmacı ya da sorgulayıcı bir tavır görülmez. Doğanın bir parçası olduğu için, doğa onun evi olduğu için, insan doğadaki her şeye aşinadır. İnsan, gözlemediği şeylerin gerçekte göründükleri gibi olup olmadıklarını ya da deneyimlediği şeylerin dışında başka şeylerin olup olmadığını sorgulamaz. İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı adlı eserinde, Rousseau insanın meraktan ve öngöründen yoksun doğasını şöyle tasvir eder.

...onun öngörüye ne de meraka sahip olmasına olanak yoktur. Doğanın görünüşü, onunla içli dışlı olduğu için, ona önemsiz gelir; hep aynı düzen, hep aynı dolaşimler; zekâsı en büyük harikalar karşısında bile şaşmaz-, insanın her gün gördüğü şeyi bir defada gözleyebilmek için gereksindiği felsefeyi onda aramak gerektir. Hiçbir şeyin harekete geçiremediği ruhu, ne kadar yakın olursa olsun hiçbir gelecek fikri olmadan, sadece fiili, gündelik yaşama duygusuna teslim olur; görüşleri gibi sınırlı olan tasarıları da ancak günün sonuna kadar uzanır.¹⁵

Doğa durumunda, insanın dile de gereksinimi yoktur. Doğa tarafından kendisine bahşedilen donanım ve doğal kaynaklar sayesinde, insan kendi temel ihtiyaçlarını kendi başına karşılayabilir. Her ne kadar bir hayvanı avlamak birden fazla kişinin yardımıyla daha kolay hale gelse de, insan bunu tek başına başarabilecek fiziksel kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla, insan genellikle başkalarıyla iletişim içerisine girmek zorunda kalmaz.¹⁶ Böyle bir zorunluluk doğsa bile, insanlar maymunların el kol hareketleri kullanarak kendi aralarında anlaştıkları gibi ilkel bir iletişim yöntemi sayesinde birbirleriyle anlaşabilirler.

Doğa durumunda, ahlaki bir düzenin ya da sistemin varlığından da söz edilemez. Çünkü Rousseau'ya göre, herhangi bir ahlaki sistemin varlığı insanların akıl yetilerini kullanmasını gerektirir. Ne var ki insanların içgüdüleriyle hareket eden birer hayvandan farklı olmaması, akıl gibi yetilerin kullanımını hem imkansız hem de gereksiz kılar. Ancak, Rousseau'ya göre, insanların ahlakın temel kavramları olan iyi ya da erdem ne anlama geldiğini, iyi olmanın ya da erdemli olmanın ne olduğunu bilmemeleri, onların doğaları gereği kötü oldukları anlamına gelmez. Aksine, Rousseau sıkı sıkı insanların doğaları gereği iyi olduklarını vurgular. Bunu da çağdaşı Hobbes'un insanın doğal durumuna ilişkin görüşlerini eleştirirken şöyle dile getirir:

Hobbes gibi, insanın iyilikten hiç haberi olmadığı için, doğal olarak kötü, erdemi bilmediği için ahlaksız olduğu, hemcinslerine borçlu olmadığına inandığı hizmetleri onlardan daima esirgediği; gereksindiği şeylere haklı olarak hak iddia etmesine bağlı olarak kendisine delicesine bütün evrenin biricik sahibi sandığı sonucuna varmalıyım... Doğal insan iyidir.¹⁷

Görüyoruz ki, Rousseau'nun doğal insanının en temel karakteristiği, içgüdüleri ve tutkuları doğrultusunda hareket etmesidir. Tutkular, insanı eyleme geçirmekle beraber insan aklının gelişmesinde de önemli bir rol oynarlar. Ancak, doğa durumunda insanın herhangi bir bilgi elde etme arzusu olmadığı için, akıl yetisini kullanmaya ve onu geliştirmeye de ihtiyacı olmaz.¹⁸ Çünkü tutkularımızı şekillendiren ve onlara kaynaklık eden insanların gereksinimleridir ve doğal insanın gereksinimleri yeme-içme, dinlenme, cinsellik gibi çeşitli fiziki ihtiyaçlardan ibarettir. Bununla bağlantılı olarak, doğal insanın dil ve ahlaki sisteme de gereksinimi yoktur. Çünkü bunlar insanların birbiriyle sosyalleşmesinden kaynaklı bir zorunluluk olarak ortaya çıkarlar. Bunlardan hareketle, doğa

12 Hesiodos'un insanlığın farklı çağlarına ilişkin görüşü için bkz. Mustafa Günay, Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu, Karahan Kitabevi, Adana, 2010, s.8.

13 Jean-Jacques Rousseau, Toplum Sözleşmesi, (çev. Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 4.

14 Rousseau'nun doğal insan tasviri çağdaşı Hobbes'un betimlemesi ile taban tabana zıttır. Hobbes, doğa durumunu bir savaş ortamı olarak, doğal insanı da acımasız, bencil, sürekli ölüm endişesi taşıyan bir varlık olarak tasvir eder. Hobbes'un karamsar tavrına karşın, Rousseau doğal insana ilişkin iyimser bir tablo sunar.

15 Jean-Jacques Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, (çev. Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul, 20016, 106.

16 Jean-Jacques Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, s. 109.

17 Jean-Jacques Rousseau, a.g.e., 117

18 Jean-Jacques Rousseau, a.g.e., 104

durumundaki insanın bilim ve sanattan da yoksun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bilim ve sanatın doğması ve gelişmesi için gerekli olan şartlar doğa durumunda mevcut değildir.

Herkesin iyi olarak addedildiği, mutlu ve huzurlu olduğu bu doğal durumdan toplumsal duruma geçiş ise aile kurumunun kurulması ve ailelerin bir araya gelerek kabileler halinde yaşamasıyla başlar. Rousseau, aileyi "bütün toplumların en eskisi ve doğal olanı"¹⁹ olarak tanımlar. Aile kurumunun ortaya çıkmasında ise doğal insanın kendi neslini sürdürme isteği etkilidir. Kabile düzenine geçilmesi ise doğallıktan uzaklaşmanın öncü adımlarıdır. Toplumsal yaşam insanların birbiriyle iletişimi sağlayabilmeleri için dili gerekli kılmıştır. İnsanlar akıl yetilerini geliştirmeye başlamışlardır ve iş bölümü ve özel mülkiyet gibi kavramlar yaşamın içine girmiştir. Bunun yanı sıra, bilim ve sanatta yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Uygarlığa geçiş insanlığın ilerleyişini ve gelişimini temsil etmesine rağmen, Rousseau'ya göre bu ilerleme ve gelişim iyiye doğru değil, kötüye gidişin habercisi olmuştur. Ona göre, insanlığın yararına gibi gözükken şeyler, insanlığın felaketine yol açar. Örneğin, akıl yetileri oldukça gelişen birisi, başkalarının uzun sürede halledebileceği bir işi zekasını kullanarak daha kısa sürede halledebilir. Bu da onun diğerlerine nazaran daha kolay ve daha çabuk kazanç sağlamasına vesile olur. Daha ötesinde ise insanlar arasında eşitsizliği doğmasına yol açar.

Benzer şekilde, mülkiyet anlayışı da insanlar arasında eşitsizliğin artmasına neden olmuştur. Çünkü bu anlayışla beraber, çoğu insanın "bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip"²⁰ kendine ait olduğunu iddia etme hakkı elde eder. Bu da doğal kaynakların insanlar arasında eşitsiz bir dağılımına sebep olur. Doğal kaynakların eşitsiz dağılımıyla ve dolayısıyla insanların zengin ve yoksul olarak ayrılmasıyla da insanlar arasında ki eşitlik ilkesi bozulur. Yoksullar ve zenginler arasındaki bu eşitsizlik ise iki sınıf arasında bir savaşın çıkmasına yol açar. Zenginler kendi çıkarlarını korumak ve ellerindekinden olmamak amacıyla, bu savaşın son bulması için uğraşırlar ve yoksul halkı konuşmalarıyla ve ikna yöntemleriyle kandırarak sahte bir uygarlığın kurulmasına ön ayak olurlar.

...kendi güçlerimizi kendimize karşı çevirmek yerine, bu güçleri, bizi bilgece yapılmış kanunlara göre yöneten, birliğin bütün üyelerini koruyan, savunan, ortak düşmanları defeden, bizi sonsuz bir anlaşma içinde bulandıran üstün bir iktidar halinde birleştirelim, toplayalım.²¹

Herkesin yararınaymış gibi gösterilen bir sözleşme sonucu kurulan bu uygarlık ise, doğal durumdan tamamen uzaklaşmışlığının göstergesidir. Böyle bir uygarlıkta, zenginler daha zengin olurken yoksullar daha yoksul hale gelmiştir. Ayrıca, bu uygarlık insanın köleleşmesine neden olmuştur. Kölelikten kastedilen yalnızca yoksul halkın zengin olanların kölesi haline gelmesi değil, aynı zamanda her kesimden insanın toplumsallaşmanın getirdiği lükslerin, ürünlerin kölesi olması durumudur.

SONUÇ

Hobbes'un doğa durumu kaos ve karmaşanın hakim olduğu bir durumu yansıtırken, Rousseau'nun doğa durumu ise özgürlük ve eşitliğin hakim olduğu, insanın iyi ve mutlu olduğu bir durumu yansıtır. Hobbes ve Rousseau'nun doğa durumu tasarımlarının şekillenmesinde, insan doğasına ilişkin benimsedikleri görüşlerin önemi büyüktür. Hobbes'un doğa durumunu bir savaş hali olarak tasvir etmesinde en temel etken, insanın doğası gereği bencil bir varlık olmasıdır. Hobbes'un aksine, Rousseau insana ilişkin daha iyimser bir tablo çizer. Bunun sonucu olarak da, doğa durumunu daha pozitif bir şekilde karakterize eder. Hobbes ve Rousseau, bu tasarımlarından hareketle devletin ortaya çıkışını ve insanları ortak bir irade altında toplanmaya iten sebepleri açıklarlar. Ancak, Hobbes bu amaca hizmet eden ve devletin gerekliliğini kanıtlayan bir doğa durumu tasviri sunarken; Rousseau'nun ortaya koyduğu iyimser tablo devletin gerekliliği konusunda soru işaretleri doğurur. Diğer bir deyişle, Hobbes'un doğa durumuna ilişkin sunduğu karamsar tablo, insanların niçin doğa durumundan siyasal bir otoriteye ve yasalara bağlı bir şekilde yaşamayı devletin ve yasaların olmadığı bir duruma tercih edeceklerini anlaşılır kılar. Sonuç olarak, insanlar bir tercihle karşı karşıyadır. Bir yanda, sürekli çatışmanın ve karmaşanın olduğu ve dolayısıyla herkesin yaşamının tehdit altında olduğu bir durum söz konusudur. Diğer yanda ise, barışın sağlandığı; fakat bazı özgürlüklerin bu uğurda mutlak bir güce teslim edildiği bir durum mevcuttur. İnsanların çıkarları doğrultusunda hareket eden varlıklar olması, kaosun hakim olduğu doğa durumundan devletin ve yasaların olduğu bir düzene geçişi kaçınılmaz kılar. Bu bağlamda, Hobbes bütün parçaların yerine oturduğu tutarlı bir resim çizer. Buna karşın, Rousseau'nun doğa durumu tasviri, devletin niçin gerekli olduğu hususunda yeterli ve doyurucu bir açıklama

19 Jean-Jacques Rousseau, Toplum Sözleşmesi, s. 4.

20 Jean-Jacques Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, s. 133.

21 Jean-Jacques Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, s. 154.

ortaya koymaktan uzaktır. Çünkü Hobbes'un aksine, Rousseau doğa durumunu insanların arzu edeceği bir durum olarak tasvir eder. Bu da, doğal olarak, insanların niçin bir siyasal otoriteye boyun eğmek isteyeceklerinin açıklamayı güçleştirir.

KAYNAKÇA

Adriel M., **Trott, Aristotle on the Nature of the Community**, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

Günay, Mustafa, **Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu**, Karahan Kitabevi, Adana, 2010.

Hobbes, Thomas, **Leviathan**, (çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

Kulak, Önder, "Thomas Hobbes", **Siyaset Felsefesi Tarihi**, (editör: Ahu Tunçel & Kurtul Gülenç), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014, ss. 217-35.

Merriam, Charles Edward, "Hobbe's Doctrine of the State of Nature", **Proceedings of the American Political Science Association**, 3, 1906, ss. 151-7.

Rousseau, Jean-Jacques, **Toplum Sözleşmesi**, (çev. Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Rousseau, Jean-Jacques, **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**, (çev. Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul, 2016.

Wolff, Jonathan, **An Introduction to Political Philosophy**, Oxford University Press, Oxford, 1996.